

Metsien herrat

Leena Paaskoski: Herrana metsässä. Kansatieteellinen tutkimus metsänhoitajuudesta. SKS 2008. 320 s.

■ ”Kiitävi aika, vierähtävät vuodet, miespolvet vaipuvat unholaan”, mutta metsä kasvaa. Jotta metsien kasvu olisi aina turvattu ja että niistä olisi saatu irti paras mahdollinen taloudellinen hyöty, on tarvittu erityistä tietoa ja taitoa. Sitä oppimaan, kantamaan ja siirtämään on tarvittu metsäammatilaisia, metsänhoitajia. Leena Paaskosken väitöskirja on kunianhimoinen ja haastava yri-

tys konstruoida suullisen ja kirjallisen muistitiedon, lehtien ja matrikkeliä sekä valokuva-kokoelmien avulla yliopistotasoisen koulutuksen saaneiden metsänhoitajien ammatillinen kulttuurihistoria Suomessa 1860-luvulta 2000-luvun taitteeseen asti. Ammattikulttuuri, metsänhoitajuus nähdään työssä jatkuvana prosessina, joka syntyy ja muotoutuu ryhmän jäsenten keskinäisessä monitasoisessa vuorovaikutuksessa. Se pitää sisällään ammattiin koulutuksen ja sosiaalistamisen, ammatin toteuttamisen erilaiset rajanvedot ja ne merkitykset, joita metsänhoitajat omalle työlleen eri aikoina ovat antaneet, jakaneet keskenään ja siirtäneet seuraaville metsänhoitajasukupolville.

Tutkimuksen metodologiseen punaisena lankana voidaan pitää yksilön ja yhteisön välistä suhdetta, sitä, miten yksityiset toimijat ovat yhteisönsä eri aikoina kokeneet, miten jäsenyys siinä on mielletty yksilöllisesti ja yhteisöllisesti ja miten yksilöt ovat omalla toiminnallaan ylläpitäneet ja muokanneet omaa yhteisöllistä ammatikulttuuriaan. Tämän dilemman tarkastelemiseksi tutkija käyttää yksilö- ja yhteisöaineistoja. Hän hyödyntää yli kahtasataa elämäkertahaastattelua ja toisaalta yhteisöllisesti syntyneitä ammatilliseen kulttuuriin kytkeytyneitä lehtiä, matrikkeleita ja valokuvia. Tutkija konstruoi ammattikuvaa niiden välineiden avulla, joita yhteisö itsekin on käyttänyt muokatesaan sisäisesti omaa kulttuuriaan. Kuten myöhemmin tulen pohtimaan, tämä lähtökohta ei ole aivan ongelmaton. Metsänhoitajien kertomus rakentuu

näin menetellessä ammattikunnan sisältä käsin, ei niinkään suhteessa muihin ammatteihin. Koska kyseessä on akateemisesti koulutettu ammattiala, kulttuurisen ammattikuvan keskeisenä sisältönä on metsänhoidollinen tieto ja osaaminen. Usko oikeaan tietoon, oikeaan tapaan hoitaa ja hyödyntää metsiä onkin eräänlainen soihtu, joka kulttuurisesti on aina tutkimuskauden loppupuolelle saakka ollut yhteisön jäseniä sitova ja ajallista jatkumoa luonut tekijä. Sitä on ikään kuin siirretty sukupolvelta toiselle enemmän tai vähemmän rituaalinomaisesti. Tässä suhteessa metsänhoitajat eivät ammattiryhmänä ole juuri eronneet lääkäreistä, insinööreistä, upseereista – tai papeista.

Pitkästä historiallisesta kaaresta, yhteiskunnallisesta muutoksesta, työkuvaan muutoksista, tuhansista yhteisöllisistä ja yksilöllisistä kokemuksista, rituaaleista, legendoista ja tarinoista rakentuu metsänhoitajuuden metatarina. Tässä tarinassa on erotettavissa useita teemoja, joita Paaskoski käsittelee enemmän tai vähemmän systemaattisesti. Mainitsen näistä viisi, jotka mielestäni ovat tärkeimpiä.

Ilmeisin ja ehkäpä tärkein tarina on pitkä linja metsänhoitajista 1800-luvun metsähallinnon virkamiehistä akateemiseksi ammatillaisiksi, sitten kansantalouden jälleenrakentajiksi ja lopulta metsäsektorin asiantuntijoiksi. Yhteistä kaikille jaksoille on ammattikunnan erittäin vahva näkemys itsestään Suomen kansantalouden kannalta keskeisessä, jopa ratkaisevassa asemassa olleina

ammattilaisina. Tämä erittäin luja ammattilypeus ja -identiteetti on saanut säröjä vasta jakson lopussa alan sisällä metsänhoidon monimuotoisuusvaatimusten lisääntyttä ja kilpailevien tuotantosektorien haastettua alan vahvaa asemaa. Kuva on horjunut myös siksi, että yhä useammin ammattikunnan edustajat toimivat nykyään monikansallisten yhtiöiden palveluksessa toimikenttäänään globaalitason metsänhoito- ja puukauppakäsymykset. Kun koko ammattiväki aiemmin oli kiinteästi keskenään vuorovaikutuksessa ja saattoi selkeästi identifioitua omaan ammattikuntaansa, kehitys on eriyttänyt metsäammattilaisia toisistaan, ja entistä useammin lähimmät työtoverit edustavat muita ammattialoja. Kiinnostavalla tavalla kehitys on myös muuttanut ammattikunnan sisäistä hierarkkista rakennetta. Kun koko työtävien järjestelmä rakentui aiemmin vertikaalisesti selvästi toisistaan erottuneisiin tehtäviin ja arvoasema ilmeni selkeästi mm. pukeutumisen ja puhuttelun tasoilla, nykyiset metsäsektorin työntekijät ovat erikoistuneita ammattilaisia. Entinen jätkä hoitaa nyt yksin saloilla tietokoneohjattua monitoimikonetta ja metsänhoitaja tekee toimistossaan atk:n avulla metsäkauppoja. Joku voisi kuvata tätä kehitystä pirstoutumiseksi. Riittääkö pelkkä yhteinen koulutustausta ja perinteet pitkällekin ylläpitämään ammattikunnan identiteettiä?

Toinen keskeinen tarina on metsänhoitajien suhde luontoon. Metsänhoitaja työ on koettu kertomuksissa ”luon-

nollisen” luontosuhteen eräänlaisena malliesimerkkinä. Se on ikään kuin suomalaisen luontosuhteen jalostunut muoto: luontotiedon ja -taidon yhdistelmä. Pitkään luontokokemus oli myös pääsyaatimuksena alan opintoihin ja hakijat joutuivat todistelemaan omaa positiivista suhdettaan luontoon. Koulutuksessa painotettiin kokonaisvaltaista luontotietämystä ja tiedollisten taitojen lisäksi luonnossa liikkumisen opetus oli koulutuksen sisältönä. Tähänkin kertomukseen alkaa ilmaantua ristiriitoja, kun käsitykset metsän ”oikeasta” hoidosta alkavat muuttua viimeistään 1980-luvulla. Luonnon-suojeluaatteen ja monimuotoisen metsänkasvatuksen nousu ikään kuin haastaa koko ammattikunnan aseman, ainakin ainoan tieteellisen totuuden kantajina. Toisaalta opintoihin pääsyn ehtona ei enää vaadita aiempaa luontokokemusta eikä -tuntemusta. Opetuksen sisältökin suuntautuu teoreettisempaan suuntaan. 1900-luvun lopulla eräs metsänhoitaja-myytin peruspilareista alkaa horjua. Kertomuksellisissa osioissa tämä murros ei kovin vahvasti kuitenkaan ole noussut esiin eikä tutkimuksessa muutosta paljoakaan käsitellä.

Kolmas kiinnostava kertomus on maskuliinisuus. Metsänhoitajat ovat ainakin kertomuksissa nähneet itsensä eräänlaisena suomalaisen miehen esikuvana. Esikuva on fyysisesti vahva mutta tietävä, käytännöllinen mutta samalla teoreettinen, ryhmän jäsen mutta selviytyy yksinkin, heraa, mutta kunnioittaa myös alaisiaan, kunniallinen mutta osaa pitää myös hauskaa, isän-

maallinen mutta ei kiihkoilija jne. Tätä maskuliinisuuden mallia vahvisti se, että ammatti oli pitkään lähes täysin miesten hallitsema. Alalle tulleita yksittäisiä naisiakin mitattiin enemmän juuri näiden miheiseksi uskottujen ominaisuuksien perusteella. Kun koulutus alkoi tasa-arvoistua ja alalle hakeutui yhä enemmän ja enemmän naisia, myös tämä puoli metsänhoitajuudesta joutui kriisiin. Toisaalta myös teknologinen kehitys muutti koko ammattialan toimenkuvan, ja fyysisillä voimilla ei 1900-luvun lopulla ollut enää entistä merkitystä. Maskuliinisuustutkimus olisi tälle tarinatasolle voinut antaa vielä lisää syvyyttä.

Neljäs kertomustaso liittyy kansalliseen identiteettiin. Metsänhoitajat olivat nimenomaan suomalaisia metsäammattilaisia. He toimivat suomalaisen yhteiskunnan rakentamiseksi ja sen hyvinvoinnin lisäämiseksi. Isänmaallisuus on koko ajan vahvasti liittynyt metsänhoitajien ammattikuvaan ja -kulttuuriin. Erityisesti välittömästi sotien jälkeisenä aikana he ymmärsivät toimivansa koko kansakunnan puolesta, sen pelastamiseksi. Kansallinen eetos on horjunut vasta viimeisellä kaudella alan kansainvälistyttyä ja globalisaation haastaessa koko alan tulevaisuuden. Kiinnostavalla tavalla Paaskoski osoittaa, kuinka ainakin osa metsänhoitajista on nähnyt tärkeäksi viedä suomalaista metsänhoitotaitoa myös kehittyvien maiden hyväksi. Vastaavasti ulkomailta on tullut opiskelijoita hakemaan metsänhoito-oppia Suomesta.

Viides kertomustaso liittyy

edellisiä tasoja yhteen. Lähes kaikissa muisteluissa ja kokemuksissa kertautuivat ja korostuivat yhteiset kokemukset kesäharjoittelukeskuksissa Evolla, Hyytiälässä ja myös Mekrijärvellä. Kurssit olivat selvästi se instituutio, jossa alan keskeiset arvot ja identiteetit säilytettiin ja sosiaalistettiin aina uusille metsänhoitajasukupolville ja jossa niitä käytännössä harjoitettiin ja kehitettiin. Muistelumatereialissa ja tutkimuksessa nämä kokemukset korostuvat erittäin selvästi. Ammatti-identiteettiin liittyvät keskeiset määreet ja ammatillinen omakuva rakentuvat ja saavat sisältönsä näiden kurssikokemusten kautta. Niiden muisteleminen omilla lehdistä, vuositapaamisissa, matrikeleissa ja juhlapuheissa on myös ammattikuvan ylläpitämisen ja siirtämisen yksi tärkeimmistä muodoista. Ei ole lainkaan sattumaa, että myös valokuva-aineisto keskittyy kuvaamaan tätä prosessia. Kurssikokemukset nousevat jopa tärkeämpään sijaan kuin varsinainen teoreettisempi luento-opetus yliopistossa tai varsinainen metsänhoitajan työ, joita työssä loppujen lopuksi käsitellään yllättävän vähän. Kesäisten harjoittelujaksojen merkityssisältö muuttui selvästi 1900-luvun lopun murroksen myötä. Koko tutkimusasetelma tarjoaisikin malliesimerkin siitä, miten traditioiden varassa opittu ja käytännön yhteistyössä lujitettu metsänhoitajuuden ammatillinen toimintamalli on kriisiytynyt modernin murroksessa, teknologisen kehityksen, maailmakaupan vilkastumisen ja kulttuurierojen liudentumisen

myötä. Tässä tutkija olisi voinut hyödyntää Anthony Giddensin refleksiivisen modernin käsitettä, joka teemaan olisi sopinut enemmän kuin hyvin.

Kuten tutkija itsekkin toteaa, vastaavaa tutkimusta on Suomessa kansatieteen alueella tehty suhteellisen vähän. Samaa ei voi sanoa muista tieteenaloista tai muista maista. Professionaalistumisen tutkimus on erityisesti sosiologiassa sekä Suomessa että kansainvälisesti ollut erittäin runsasta. Se on alkanut 1800-luvulla (Durkheim) ja jatkunut aktiivisena nykypäivään asti (esim. Abbott). Olisi ollut hyödyllistä, jos tekijä olisi laajemmin hyödyntänyt näitä tutkimuksia, semminkin kun monien eri ammattien professionaalisen kuvan kehityksessä on ollut samoja piirteitä (lääkärit, insinöörit, yrittäjät, lakimiehet) tai jollain tavalla keskeisesti niitä erottavia piirteitä (sairaanhoitajat, sosiaalityöntekijät, opettajat). Näiden tutkimusten hyödyntäminen olisi tuonut analyysiin lisää kiinnostavia näkökulmia, ja tutkimuksen monia kiistattomia ansioita olisi voitu suhteuttaa niihin. Eri ammattialoja ja niiden kehitystä koskevaa tutkimusta on aivan viime vuosina ilmestynyt runsaasti.

Tutkimuksen aihevalinta on erinomainen. Metakertomuksen rakentaminen suomalaisen yhteiskunnan kehityksen kannalta eräästä keskeisestä ammatista on lähtökohtaisesti hyvä. Toisin päin ajateltuna tutkimus on myös kertomus Suomen tiestä sääty-yhteiskunnasta moderniksi hyvinvointivaltioksi tulkittuna metsänhoitajuuden

ammattikuvan ja -kulttuurin rakentumisen kautta. Tutkimus fokuoittuu siihen, mitä on ollut metsänhoitajuus ja millaisena se on eri aikoina näyttäytynyt ja miten metsänhoitajaksi tullaan, miten metsänhoitajana ollaan, millaisia merkityksiä metsänhoitajuudelle annetaan (s.5). Tutkimuksen otsikko vastaa hyvin sisältöä. Se on kertomus kertomuksesta, monisyyden ja -mutkaisen ammattikuvan rakentumisen prosessista. Hyvän tutkimuksen merkki on se, että se avaa enemmän kuin sulkee. Tämä tutkimus nostaa esiin niin paljon erilaisia kiinnostavia teemoja, että niissä olisi riittänyt useampaankin tutkimukseen. Paaskoski on mielestäni kyllä kyennyt rajamaan monisyyden tutkimuksensa onnistuneesti ja pääosin kertomaan tarinan johdonmukaisesti. Erityisen vakuuttavaa on kertomus ammattikuvan alusta 1860-luvulta 1980-luvulle asti.

Kirjoittaja on määritellyt kohtuullisen monipuolisesti käyttämänsä käsitteet, erityisesti tutkimuksen kannalta relevantit (mutta hankalat) ammattikuvaan, identiteettiin, kulttuuriin ja yhteisöön sekä niiden rakentumisen prosesseihin liittyvät termit. Teoreettinen viitekehys rakentuu selkeästi konstruktionismin varaan, joskin sen esittely nojautuu pitkälti käsiteanalyysien ja -esittelyjen varaan. Käsiteanalyysiin liittyy monia selventäviä rajoituksia, jotka helpottavat arvioitsijan ja lukijan työtä huomattavasti. Kun työn tärkeänä kohteena on yksilön ja hänen yhteisönsä välinen suhde, Anthony Giddensiltä olisi voitu refleksiivisen modernin

lisäksi hyödyntää myös rakentumisen käsitettä. Mitä tulee ammattikuvan rakentumisen problematiikkaan, jo aiemmin mainitun Andrew Abbotin käsitykset olisivat olleet hyödyllisiä. Kyse ei ole vain muodollisesta oman tutkimusalan hallitsemisesta, vaan siitä että oma analyysi voi näiden käsitteiden avulla kehittyä.

Metodisesti Paaskoski tukeutuu pääosin ns. oral history-traditioon sekä esittelee myös muita tapojaan lukea ja tulkita niin sanaa kuin kuvaakin. Kun koko tutkimuksen kannalta relevanttia on se tapa, jolla alan ammattilaiset kertovat ja muistavat oman elämänsä ja ammattiyhteisönsä, tuntuu oudolta, että muistin merkitystä yhteisön kannalta pohditaan kovin myöhään. Rakenteen kannalta olisi ollut toimivampaa, jos se olisi sijoitettu alkuun. Kirjoittaja pohtii myös perusteellisesti sitä, mikä hänen oma suhteensa on aineistoon, tutkimukseen ja tutkittaviin henkilöihin. Perustellusti Paaskoski pitäytyy ns. kvalitatiivisessa analyysitavassa. Historiantutkimuksen kannalta käytetty metodi herättää kysymyksen kontekstualisoinnista. Kun sosiaalisen konstruktivismiin keinoin metsäammattilaisten identiteettikuvia rakennetaan kulttuurin sisältä käsin, yhteiskunnallisten ulkopuolisten muutosten merkitys voi jäädä hämäräksi. Kansainvälistyminen, tasa-arvon lisääntyminen, koneistuminen ja monet muut 1900-luvun lopun kontekstuaaliset muutokset tulivat alalle ulkoa, ei yhteisön sisältä käsin. Muutokset näyttäytyivät kyllä toimijoiden itsensä kannalta hämmäntäviltä

ja haastavilta, mutta ulkoa päin tarkasteltuna ne olivat varsin loogisia. Ehkäpä siksi 1900-luvun lopun murroskausi jää tutkimuksessa hieman vaikeasti hahmottuvaksi kaudeksi. Kaikkia niitä muutoksia, joita koko metsäsektorin alueella 140 vuoden aikana on tapahtunut, ei tietenkään voi tutkimukseen sisällyttää. Silti lyhyt kehystarina olisi ainakin lukijaa prosessien hahmottamisessa autanut.

Kirjan huolella valituissa valokuvissa juoksee oma tarinansa. Se kyllä kytkeytyy ja tukeutuu vahvasti tekstiin ja sen tulkintoihin, mutta sen voi katsoa myös erillisenä. Valokuvat ovat asetelmallisia ja selvästi harkittuja. Niiden kautta on haluttu korostaa ammatin perinteisyyttä, maskuliinisuutta, veljeyttä, fyysisyyttä ja arvokkuutta. Silti kuvien aikajänteen kautta voi lukea myös metsänhoitajien ammatillisen identiteetin muuttumisen, maallistumisen, segregoitumisen ja naisistumisen. Metsästä siirryttiin vähitellen konttoriin, kirves vaihtui tietokoneeseen. Uusista kokemuksista ei ole vielä syntynyt tarinoita.

Paaskosken käyttämää tutkimusaineistoa voidaan pitää poikkeuksellisen laajana. Yli kaksisataa rikasta haastattelua, matriikkelit, lehdet ja valokuvat muodostavat ison kokonaisuuden, joka ennen kaikkea tutkimuskysymysten, metodien ja tutkimuskohteen kannalta on ehdottomasti riittävä. Tutkija on voinut hyödyntää laajan tutkimushankkeen kaikkea materiaalia, joka tuo erinomaisia tuloksia. Tutkimuksen reliabiliteettitaso on korkea. Ainoa ongelma lienee se, että haas-

tatteluaineistossa ei ole ammatista poisjääneitä henkilöitä mukana. Näin mahdollisesti ammattiin liittyneet erityisen negatiiviset kokemukset ovat voineet tulla suljetuksi pois.

Paaskosken tapa analysoida aineistoaan on taitavaa ja loogista. Lukuisat esimerkit tuovat analyysiin varmuutta ja todennettavuutta. Joskus analyysi vie pitkään ja perusteellisesti kovin yksityiskohtaisiin kysymyksiin (esimerkiksi metsäammattilaisten vaatetus), mutta näin tehdessään kirjoittaja lieenee noudattanut tieteenalansa parhaita perinteitä. Vakuuttavaa on myös tutkijan kriittinen ote. Laadullisen aineiston analyysin yhteydessä harmillisen usein nähtävä kuvittava analyysitapa on kaukana siitä refleksiivisestä vuoropuhelusta, jota kirjoittaja käy aineistonsa kanssa. Lukijalle syntyy käsitys metsäammattilaisten "aidosta" äänestä, jonka taitava tutkija kykenee välittämään lukijalleen. Kriittinen tutkimusote tarkoittaa myös sitä, että käsiteltävää kysymystä lähestytään useasta eri näkökulmasta käsin. Erityisen hyvä on viimeinen luku, jossa pohditaan metatarinan syntymistä, merkitystä ja tulevaisuutta. Se osoittaa tutkijalta harvinaista itserefleksiivistä taitoa. Rakenteellisesti työ on pohdittu hyvin ja alkuun liitetty "kehystarina" auttaa ymmärtämään prosessin erilaisia vaiheita. Teksti on täsmällistä ja sujuvaa. Teesien ja väitteiden dokumentoinnissa ei ole huomauttamista.

Kaiken kaikkiaan Leena Paaskosken työ on taitavasti toteutettu tutkimus metsänhoitajuuden ammatista ja ammattikuvan kehityksestä Suomessa

1860-luvulta 1900-luvun lopulle. Kirjoittaja on hyödyntänyt laajaa ja monipuolista aineistoaan tehokkaalla tavalla. Analyysi on perusteltua ja taitavaa, kirjoitustyyli sujuvaa ja rikasta. Tutkimuskysymykset on laadittu taitavasti ja ne ovat kiinnostavia ja tärkeitä sekä hyvässä suhteessa käytettävissä olevaan tutkimusaineistoon nähden. Tutkijan pääkysymykset liittyvät metsänhoitajan ammattiin rekrytoitumiseen, sosiaalistumisen prosesseihin ja ammatissa toimimiseen, ammattikulttuuriin, ja juuri näiden tutkimiseen erityisesti oral history -tyyppinen aineisto on omiaan. Tähän metodiin ja juuri tähän tarkoitukseen teoreettinen ja käsitteellinen pohdinta on kyllä riittävää. Metatarina, joka lukuisina versioina mutta pohjimmiltaan samana esiintyy metsäammattilaisten muisteluina, rakentuu moniviivahteiseksi ja särmiikkääksi, mutta kuitenkin ehjäksi kokonaisuudeksi.

On kuitenkin todettava, että systemaattisempi kontekstualisoiminen ja tutkimuksen kokonaisuuden kannalta syvempi perehtyminen alan kansainväliseen tutkimukseen olisi tuonut lisäarvoa ja auttanut tulosten merkittävyyden arviointia. Erityisesti Anthony Giddensin rakenteistumisen ja refleksiivisen modernin sekä Andrew Abbotin ammattikuvan rakentumisen käsitteet olisivat olleet hyödyllisiä. Ehkä juuri Giddens -tuntemus olisi auttanut jäsentämään 1900-luvun loppupuolen prosesseja, aikakautta, jolloin monet muutkin professiot alkoivat pirstoutua ja vain tarinat jäivät jäljelle.

Antti Häkkinen